Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.05.1995, sp. zn. Cdon 18/95, ECLI:CZ:NS:1995:CDON.18.1995.1

Číslo: 46/1995

Právní věta: Ochrany osobnosti ve smyslu ustanovení § 11 a násl. o. z. lze se vedle žalob domáhajících se zdržení se neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů domáhat také např. žalobami o určení nepravdivosti zásahů tohoto druhu (zejména výroků slovních i písemných) nebo určení, že původce zásahu neoprávněně zasáhl do práva žalobce na ochranu osobnosti. V těchto případech není třeba prokazovat naléhavý právní zájem na takovém určení. Neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti v případech souvisejících s vydáváním osvědčení podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. lze spatřovat pouze v tom, že konkrétní osoba byla v materiálech bývalé Státní bezpečnosti evidována neoprávněně jako osoba uváděná v ustanovení § 2 odst. 1 téhož zákona a že tedy tímto neoprávněným evidováním došlo k neoprávněnému zásahu do práva na ochranu osobnosti v případě doložení neoprávněnosti takové evidence. Je-li ze strany žalobce podána žaloba, jíž se žalobce domáhá výslovně pouze takového určení, že nebyl některou z osob uváděných v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb., a tvrdí i dokládá, že má naléhavý právní zájem na tomto určení (srov. § 80 písm. c/ o. s. ř. a takovou žalobu náleží projednat a rozhodnout o ní příslušnému okresnímu (obvodnímu) soudu, nikoli krajskému soudu (Městskému soudu v Praze).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.05.1995

Spisová značka: Cdon 18/95

Číslo rozhodnutí: 46

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Osobní údaje

Předpisy: 40/1964 Sb. § 11 99/1963 Sb. § 9 odst. 2
§ 80 písm. c) 451/1991 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se žalobou, podanou u Městského soudu v Praze, domáhal, aby bylo rozsudkem určeno, že „není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“, když opačný údaj uvedený v osvědčení bývalého Federálního ministerstva vnitra z 30. 7. 1992, odporuje skutečnosti, přičemž tento údaj snižuje čest a vážnost žalobce, takže žalobce má naléhavý právní zájem na žalobou uplatněném určení.

Žalované ministerstvo vnitra ČR navrhlo zamítnutí žaloby žalobce s tím, že vydáním v žalobě uvedeného osvědčení, zaslaného jen žalobci, plnilo bývalé Federální ministerstvo vnitra pouze svou povinnost podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. a tím nedošlo k žádnému neoprávněnému narušení osobnostních práv žalobce. Poukazovalo dále na to, že z archivních materiálů bývalé Státní bezpečnosti, které má žalované ministerstvo v držení, vyplývá, že ohledně žalobce nedošlo k neoprávněné evidenci jeho osoby jako osoby uváděné v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., protože žalobce nabídku stát se spolupracovníkem přijal, napsal a podepsal slib o spolupráci, dostavoval se pravidelně na domluvené schůzky, napsal také zprávu pod dohodnutým krycím jménem a obdržel úhradu za výdaje spojené se zajišťováním operativní akce a také ve dvou případech obdržel i věcné dary jako poděkování za spolupráci.

Městský soud v Praze po provedení výslechu žalobce jako účastníka řízení, po výslechu svědků R. B. a R. M. a po konstatování předložených listinných důkazů rozhodl rozsudkem z 25. 5. 1994, čj. 32 C 20/94-15, tak, že „se určuje, že žalobce není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“ a že žalované ministerstvo je povinno zaplatit žalobci na nákladech řízení 1690 Kč do 15 dnů od právní moci rozsudku. Soud prvního stupně (srov. § 9 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.) shledal žalobu žalobce důvodnou. Poukazoval v odůvodnění svého rozsudku na to, že žalobce na spolupráci jako tajný spolupracovník přistoupil, ovšem s tím, že mu „bylo řečeno, že nejde o spolupráci se Státní bezpečností, ale o armádní záležitost“; na uvedenou spolupráci tedy přistoupil s tím, že pracuje pro vojenskou kontrarozvědku, nikoli pro bývalou Státní bezpečnost. Soud prvního stupně byl proto toho názoru, že tu došlo k neoprávněnému zásahu proti osobnosti žalobce, spočívajícímu v neoprávněné evidenci žalobce jako tajného spolupracovníka bývalé StB. a ve vydání osvědčení o této evidenci, s tím, že žalobci byla přiznána ochrana podle ustanovení § 13 odst. 1 o. z. „formou určení, že tajným spolupracovníkem bývalé StB. nebyl“.

V odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně žalované ministerstvo namítalo, že osvědčení o tom, že žalobce byl evidován jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb., se opíralo o uschované archivní materiály bývalé vojenské kontrarozvědky, podle nichž byl žalobce evidován jako agent bývalé Státní bezpečnosti pod krycím jménem a registrovaným číslem. Osvědčení, vydané bývalým Federálním ministerstvem vnitra, odpovídalo tedy zákonným předpokladům a při jeho vydání bylo postupováno podle zákona č. 451/1991 Sb. Navrhovalo proto žalované ministerstvo, aby rozsudek soudu prvního stupně byl změněn tak, že se žaloba zamítá v celém rozsahu.

Ve vyjádření k tomuto odvolání žalobce zdůrazňoval, že nikdy nemohl tušit, že vojenská kontrarozvědka náležela k bývalé Státní bezpečnosti, že mu tato okolnost nebyla sdělena, protože šlo o tajný rozkaz ministra vnitra, kterým byla bývalá vojenská kontrarozvědka zařazena pod bývalou Státní bezpečnost.

Pro odvolací řízení žalobce rozšířil žalobu o žalobní návrh na uložení povinnosti žalovanému ministerstvu, aby do 15 dnů od právní moci rozsudku vydalo „nové negativní lustrační osvědčení“.

Vrchní soud v Praze rozsudkem z 15. 11. 1994, sp. zn. 1 Co 255/94, nepřipustil změnu žalobního návrhu, aby žalovanému ministerstvu byla uložena povinnost vydat žalobci do 15 dnů od právní moci rozsudku nové negativní lustrační osvědčení, a dále změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že se zamítá žaloba, aby bylo určeno, že žalobce není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. O nákladech řízení před soudem prvního stupně rozhodl odvolací soud tak, že na jejich náhradu nemá žádný z účastníků právo, stejně tak jako na náhradu nákladů odvolacího řízení.

V odůvodnění rozsudku odvolacího soudu se uvádělo, že výsledky dosavadního řízení by nemohly být podkladem pro řízení o změněném žalobním návrhu s poukazem na podmínky stanovené v zákoně č. 451/1991 Sb. pro vydání osvědčení. Odvolací soud byl dále toho názoru, že se žalobce domáhal

ochrany osobnosti podle ustanovení § 11 a násl. o. z. v souvislosti s osvědčením o tom, že je evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., ale že jako prostředek ochrany proti tvrzenému neoprávněnému zásahu do práva na ochranu osobnosti zvolil určení, že není osobou uvedenou v citovaném zákonném ustanovení. Takovýto žalobní návrh však odpovídá žalobě o určení podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., aby totiž soud určil buď kladně nebo záporně existenci určitého právního vztahu nebo práva; k projednání žaloby o určení podle § 80 písm. c) o. s. ř. je ovšem příslušný jako soud prvního stupně okresní (obvodní) soud a nikoli krajský soud (Městský soud v Praze). Odvolací soud proto vycházel z toho, že žalobcem zvolený prostředek na ochranu jeho osobnosti neodpovídal ustanovení § 13 odst. 1 o. z., takže bylo nutno změnit rozsudek soudu prvního stupně a žalobu zamítnout. Výroky o nákladech řízení odůvodnil odvolací soud ustanoveními § 224 odst. 1 a 2 a § 142 odst. I o. s. ř.

Proti rozsudku odvolacího soudu, doručenému advokátu zastupujícímu žalobce 15. 2. 1995, bylo žalobcem podáno dovolání dne 14. 3. 1995 (srov. § 240 odst. 1 o. s. ř.).

Dovoláním dovolatele byl rozsudek Vrchního soudu v Praze napaden v celém rozsahu s poukazem na ustanovení § 238 odst. 1 o. s. ř., a to z důvodů uváděných v ustanovení § 241 odst. 2 písm. b) a d) o. s. ř. Podle názoru dovolatele odpovídal jeho žalobní návrh hmotném právu a nic nebránilo tomu, aby jej soud věcně projednal a rozhodl ve věci. Pokud šlo o uplatněný návrh na určení, že nebyl osobou uvedenou v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., je dovolatel toho názoru, že bylo o něm i v tomto řízení o ochranu osobnosti možné rozhodnout a nebylo nutné „opírat žalobu pouze o ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř.“, když ostatně i odvolací soud připouští v odůvodnění svého rozsudku možnost návrhu na určení, že se „určitým způsobem neoprávněně zasáhlo do osobnostní sféry, chráněné ustanovením § 11 a násl. o. z.“, přičemž by nebylo potřeba prokazovat naléhavý právní zájem na tomto určení. Jestliže však odvolací soud měl za to, že v této věci šlo o určovací žalobu podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., k jejímuž projednání je v prvním stupni příslušný okresní (obvodní) soud a nikoli krajský soud (Městský soud v Praze), pak měl rozhodnout o zrušení rozsudku Městského soudu v Praze a vrátit věc soudu prvního stupně podle ustanovení § 221 odst. 2 o. s. ř. a nikoli žalobu zamítnout. Domáhal se proto dovolatel zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Nejvyšší soud ČR svým rozhodnutím zrušil uvedený rozsudek odvolacího soudu a zároveň rozsudek soudu prvního stupně (s výjimkou výroku rozsudku odvolacího soudu o nepřipuštění změny žalobního návrhu, proti němuž odvolání odmítl) a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 238 odst. 1 o. s. ř. je přípustné dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé.

Ve smyslu tohoto zákonného ustanovení bylo tedy i v projednávané věci přípustné dovolání proti výroku rozsudku, jímž odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně (žalobě vyhovující) tak, že žalobu zamítl.

Nelze však přisvědčit názoru dovolatele, napadajícího dovoláním rozsudek odvolacího soudu „v plném rozsahu“, pokud jde o přípustnost dovolání proti výroku rozsudku odvolacího soudu, jímž nepřipustil v odvolacím řízení změnu žalobního návrhu (a to v tom smyslu, aby žalovanému ministerstvu bylo uloženo vydat žalobci do 15 dnů od právní moci rozsudku nové „negativní lustrační osvědčení“). Přípustnost dovolání proti takovému výroku rozsudku odvolacího soudu nelze dovodit ani z ustanovení § 237, § 238 o. s. ř., ani z ustanovení § 239 o. s. ř.; tuto přípustnost dovolání dovolatele tu nelze vyvozovat ani z ustanovení § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., protože usnesení

odvolacího soudu o tom, zda v odvolacím řízení nepřipouští změnu návrhu, nelze považovat za vadu řízení, která by měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. V důsledku nepřipuštění změny návrhu odvolacím soudem se tento změněný návrh nestal předmětem odvolacího řízení a není tu žádné rozhodnutí ve věci, jímž by o této otázce (související se změněným návrhem) byli účastníci řízení vázáni. Dovolání dovolatele proti výroku rozsudku odvolacího soudu o nepřipuštění změny návrhu v odvolacím řízení nebylo tedy v daném případě přípustné a bylo proto podle ustanovení § 243b odst. 4 a § 218 odst. 1 písm. c) o. s. ř. v tomto rozsahu odmítnuto.

K dovolání dovolatele bylo pak třeba posoudit ve smyslu ustanovení § 243b odst. 1 o. s. ř., zda bylo rozhodnutí odvolacího soudu správné, pokud změnil výrokem svého rozsudku rozsudek soudu prvního stupně tak, že zamítl žalobu žalobce, domáhajícího se určení, že žalobce není osobou uvedenou v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.

Žalobce se svou žalobou obrátil na Městský soud v Praze (který na území hlavního města Prahy působí jako krajský soud) a v žalobě zdůrazňoval, že obsah osvědčení z 30. 7. 1992, jež mu bylo vydáno a doručeno bývalým Federálním ministerstvem vnitra, „značnou měrou snižovalo jeho čest a vážnost“. Z toho vyplývalo, že se na uvedený soud obracel žalobou ve věci ochrany osobnosti podle občanského zákoníku ve smyslu ustanovení § 9 odst. 2 písm. a) o. s. ř. Ostatně i ve svém dovolání dovolatel uplatňuje právní názor, že jím uplatněný žalobní návrh je „formou ochrany osobnosti“. Žalobce se však svou žalobou z 25. 1. 1994 nedomáhal, jak to především předpokládá ustanovení § 13 o. z., aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do jeho práva na ochranu osobnosti, aby byly odstraněny následky tvrzeného neoprávněného zásahu a aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Žalobce v této své žalobě uplatnil žalobní návrh na určení, že „není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“, přičemž zdůrazňoval, že má „naléhavý právní zájem na zjištění toho, že není takovou osobou“. Tento jeho žalobní návrh svým obsahem se jevil být nejblíže návrhu na určení, jaké má na zřeteli ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř.

Již ve výkladových závěrech Nejvyššího soudu zaujatých pod sp. zn. Cpj 234/66 a Cpj 138/69 (viz Sborník III. Nejvyššího soudu vydaný v nakladatelství SEVT, Praha 1980, str. 185 a 209) bylo uvedeno, že vedle žalob domáhajících se zdržení se neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů jsou možné i žaloby dožadující se jiné formy ochrany osobnosti, a to zejména návrhy, aby byla konstatována nepravdivost a neoprávněnost zásahů tohoto druhu, jakož i návrhy na určení, že určitým způsobem se neoprávněně zasáhlo do práva na ochranu osobnosti žalobce, popřípadě žalobní návrhy, že určité zásahy (zejména výroky) jsou nepravdivé. V těchto případech nejde o žaloby o určení podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. a proto tu není potřeba prokazovat naléhavý právní zájem na tomto určení (viz již citovaný Sborník III. Nejvyššího soudu, SEVT, Praha 1980, str. 209).

Neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti je jednání, které zasahuje do práv chráněných ustanovením § 11 o. z. a je v rozporu s právy a povinnostmi původce zásahu, stanovenými právním řádem (viz již uvedený sborník Nejvyššího soudu, str. 172). Za tento neoprávněný zásah, jež by byl v rozporu s právy a povinnostmi původce zásahu, nelze ovšem považovat postup při vydávání osvědčení podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb., kdy příslušný státní orgán v osvědčení vydaném a doručeném jen samotnému žadateli o osvědčení uvedl, že tento žadatel je v archivních materiálech bývalé Státní bezpečnosti, jejíž činnost je ukončena, evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Neoprávněnost zásahu je tu možné ve smyslu ustanovení § 11 a § 13 o. z. spatřovat pouze v tom, že konkrétní osoba byla v uvedených materiálech bývalé Státní bezpečnosti evidována neoprávněně a touto neoprávněnou evidencí tedy došlo vůči konkrétní osobě k neoprávněnému zásahu do jejího práva na ochranu osobnosti ve smyslu ustanovení § 11 o. z.

Žalobce se však v daném případě svou žalobou nedomáhal určení neoprávněnosti zásahu do jeho

práva na ochranu osobnosti neoprávněnou evidencí své osoby jako tajného spolupracovníka Státní bezpečnosti, nýbrž žádal, aby soud svým rozsudkem určil, že nebyl a není osobou uvedenou v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.; zdůrazňoval přitom v žalobě, že „nikdy nebyl vědomým spolupracovníkem bývalé Státní bezpečnosti“ a že „nikdy nepodepsal písemný akt, z něhož by bylo možné závazek ke spolupráci přímo nebo nepřímo dovozovat“ a že také „s bývalou Státní bezpečností vědomě nespolupracoval“. Na této žalobě s takto formulovaným žalobním návrhem žalobce setrval i v řízení před odvolacím soudem (v němž pouze doplnil svůj žalobní návrh již zmíněným návrhem, aby žalovanému ministerstvu bylo uloženo vydat „nové negativní lustrační osvědčení“, tedy osvědčení něčeho, co s archivních materiálů bývalé Státní bezpečnosti nevyplývá).

Žalobcem uplatněný žalobní návrh směřoval tedy k tomu, aby bylo určeno nikoli to, co se týkalo neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti, nýbrž k tomu, aby bylo určeno, že žalobce byl nebo nebyl osobou uváděnou v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.

Lze přisvědčit právnímu závěru odvolacího soudu, že takový žalobní návrh (jaký uplatnil žalobce) odpovídá žalobě o určení podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., takže s ohledem na ustanovení § 9 odst. 1 o. s. ř. a § 9 odst. 2 o. s. ř. by byl k projednání žalobního návrhu uvedeného druhu věcně příslušný nikoli krajský soud (jímž je na území hlavního města Prahy Městský soud v Praze), ale okresní (obvodní) soud, jehož příslušnost by byla dána podle ustanovení § 84 a násl. o. s. ř.

Odvolací soud však ve srovnání s uvedeným právním závěrem nezvolil další postup v řízení, jenž by odpovídal ustanovení § 221 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Podle tohoto ustanovení totiž má odvolací soud zrušit rozhodnutí soudu prvního stupně, rozhodoval-li věcně nepříslušný soud, což bylo i v daném případě, nebyl-li v řízení u příslušného krajského soudu (v tomto případě Městského soudu v Praze) uplatňován žalobní návrh ve věci ochrany osobnosti podle občanského zákoníku (srov. § 9 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.), nýbrž nárok na určení, zda tu je právní vztah nebo právo s doložením naléhavého právního zájmu na tomto určení (srov. § 80 písm. c/ o. s. ř.), zvláště když žalobce výslovně zdůrazňoval, že nikdy nedal souhlas ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností a že tedy nedošlo z jeho strany k žádnému závazku vůči tomuto orgánu.

K postupu podle ustanovení § 221 odst. 1 písm. b) o. s. ř. měl dovolací soud v daném případě vést i zřetel na ustanovení § 159 odst. 3 o. s. ř. Jestliže totiž odvolací soud pravomocně rozhodl o tom, že se zamítá žaloba žalobce, aby bylo určeno, že „není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“, pak již bylo v této právní věci pravomocně rozhodnuto a nemohla by být projednávána tato žaloba znovu u příslušného okresního (obvodního) soudu postupem podle ustanovení § 9 odst. 1 a § 84 i § 80 o. s. ř., jak na tento postup odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku poukazoval.

Dovolací soud proto nemohl dospět k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné. Výrok o zamítnutí žaloby žalobce, aby bylo určeno, že „není osobou uvedenou v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb.“ bylo proto třeba na podkladě dovolání dovolatele zrušit (§ 243b odst. 1 o. s. ř.); stejně tak bylo třeba zrušit závislý výrok o nákladech řízení před soudem prvního stupně i o nákladech řízení před odvolacím soudem.

Protože i rozhodnutí soudu prvního stupně mělo vady, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, bylo i toto rozhodnutí zrušeno podle ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř. a věc byla soudu prvního stupně vrácena k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí. Pro soud prvního stupně je podle ustanovení § 243d odst. 1 o. s. ř. závazný právní názor soudu, který rozhodl o dovolání. Další průběh řízení u soudu prvního stupně bude ovšem závislý i na tom, zda žalobce na svém žalobním určovacím návrhu setrvá anebo zda v řízení o ochranu osobnosti podle občanského zákoníku uplatní žalobní návrh odpovídající ustanovení § 11 a § 13 o. z.

Protože v daném případě šlo o posuzování důvodů dovolání podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř., rozhodoval dovolací soud bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.).